

НОВИНАРСКА ПАЖЊА¹

Апстракт: *Лезиони потенцијал дезинформација објављених у медијима непрестано расте, па је грађанскоправна одговорност новинара и медија врло актуелна тема. Право на одштету зависи од новинарске пажње, правног стандарда праћеног бројним дилемама у правној теорији и судској пракси. Како утврдити да ли је новинар проверио истинитост информације са дужном пажњом? Од којих фактора зависи да ли ће се одређена информација сматрати потпуном? Зашто је порекло информације правно релевантно и која пажња се дугује приликом објављивања туђих информација? Предмет овог рада су још и: терет доказивања кривице новинара, непажња и намера у грађанском сегменту медијског права као и критеријуми за процену новинарске пажње потврђени у упоредном, али још недовољно афирмисани у домаћем праву. У закључку су, поред конкретних предлога намењених будућој редакцији медијског закона, наведене и примедбе теоретског карактера везане за ограниченост законске дефиниције новинарске пажње, противправност и професионалну одговорност.*

Кључне речи: *професионална одговорност, новинар, пажња, степен кривице, штета, медијско право.*

Увод

Слобода медија је од непроцењивог значаја за развој и опстанак демократије. Медији, „четврта полуга власти“, никада нису били заштићенији. Њихова моћ да објављују информације најширем аудиторијуму, захваљујући техничком прогресу, расте свакодневно. Свака слобода повлачи и одговорност, па то свакако важи и за „седму силу“. Објављивање дезинформација је, само

---

¹ Рад представља резултат истраживања на пројекту „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“ који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије (евиденциони број пројекта је 179046).

по себи, за друштво бескорисно и непожељно. Уколико се тиме још и неком субјекту проузрокује штета, Медијско и Одштетно право гарантују му одштету.² Кривица, основ субјективне одговорности, јавља се у два облика: намера и непажња. Непажња је блажи степен кривице, али у грађанском праву сасвим довољан да штетника учини одговорним. Предмет овог рада је новинарска (не) пажња као претпоставка грађанске одговорности. То је облик професионалне пажње, у грађанским законима дефинисане као пажња доброг стручњака који поступа према правилима струке и обичајима.

Општи режим одговорности регулисан Законом о облигационим односима, модификован је и допуњен одредбама Закона о јавном информисању,³ у складу са начелима и захтевима Медијског права. У раду је најпре анализирана модификација која се односи на круг одговорних лица и терет доказивања кривице, а затим допуна везана за степен кривице. Након тога, детаљно су представљени критеријуми за процену новинарске пажње. Већину њих је установила судска пракса, из потребе да се генералне законске норме, као нпр. она која захтева „пажњу примерену околностима“, примене на конкретни случај.

Пре детаљније обраде теме, нужно је указати на основ одговорности. У медијском праву се за штету, у начелу, одговара по основу кривице. Она се може и претпоставити, али се не може напуштати терен кривице.⁴ Без ње нема одговорности, што лепо илустрuje сентенца да нема право на накнаду штете лице чије су име и презиме случајно идентични са именом и презименом лица на које се односи објављена информација.⁵ Постоје и другачија мишљења, неки аутори заговарају објективну одговорност због дихотомије критеријума одговорности оснивача гласила као послодавца, сматрајући да су медији опасне ствари, а објављивање информација опасна делатност.⁶

---

2 Медији могу проузроковати штету и повредом приватности, објављивањем недопуштених информација (нпр. говор мржње), коментарима - вредносним судовима, али ови случајеви нису предмет наше анализе фокусиране на чињеничне тврдње, подложне доказивању.

3 Закон о облигационим односима («Сл. лист СФРЈ», бр. 29/78, ... «Сл. лист СЦГ», бр. 1/2003 - Уставна повеља) у наставку ЗОО; Закон о јавном информисању («Сл. гласник РС», бр. 43/2003, 61/2005, 71/2009, 89/2010 - одлука УС и 41/2011 - одлука УС) у наставку ЗЈИ.

4 Алдо Радоловић, Однос права особности и медијског права, Зборник Правног факултета свеучилишта у Риједи, Vol. 28, бр. 1/2007, стр. 298.

5 Аутор сентенце: Владимир Бешлин, Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 2/2011, стр. 111. и 114.

6 Више: Тихомир Ковачић, Одговорност за штету због повреде права особности правне особе објавом информације у медијима, Право и порези, бр. 9/2008, стр. 33; Андреј Абрамковић, Одговорност за штету насталу објавом информације, Хрватска правна ревија, бр. 6/2004, стр. 34. и 35.

1. Терет доказивања кривице

На основу општих правила одштетног права и ЗОО, кривица штетника се претпоставља - ко другоме проузрокује штету дужан је накнадити је, уколико не докаже да је штета настала без његове кривице.⁷ Законом о јавном информисању, модификована су општа правила јер је прописано да аутор информације „који је новинар“, одговара за штету насталу објављивањем неистините, непотпуне или друге информације чије је објављивање недопуштено, једино ако се докаже да је штета настала његовом кривицом.⁸ Одговорност новинара се заснива на доказаној кривици, а терет доказивања носи тужилац.⁹ Дискутабилно је да ли ова бенефиција важи и за уредника. Са једне стране, он је по професији, најчешће, и сам, новинар. Са друге стране, он није аутор истог ранга као новинар - потписивач спорног текста, мада као његов претпостављени може, у одређеном обиму, мењати објављени садржај.

За штету проузроковану објављивањем информације, поред новинара солидарно одговарају и одговорни уредник и оснивач јавног гласила (чл. 80. ЗЈИ), али се према слову закона, бенефиција у погледу терета доказивања односи само на „аутора информације који је новинар“. Према томе, постоји један режим одговорности за новинара (тражи се доказана кривица), а други за уредника и оснивача (кривица се претпоставља). Различит режим одговорности за солидарне дужнике на први поглед изгледа необично, мада се слично решење среће и у другим случајевима одговорности за другог (нпр. малолетник од 7. до 14. године одговара ако се докаже да је при проузроковању штете био способан за расуђивање (доказана кривица), док се кривица родитеља претпоставља; неспособни за расуђивање који у „светлим тренуцима“ проузрокују штету одговарају ако се њихова кривица докаже, док се кривица њихових надзорника претпоставља).¹⁰

Последице различитог терета доказивања су следеће: А. Ако тужилац докаже кривицу новинара, уредник се може ослободити одговорности ако обори претпоставку своје кривице (оснивач одговара увек кад је новинар, његов запослени, крив). Б. Ако тужилац не успе да докаже кривицу новинара, уредник и оснивач ипак могу одговорати уколико не оборе претпоставку своје кривице. Могуће су дакле, четири комбинације: 1. одговарају сви, 2. одговара новинар, али не и уредник (нпр. новинар је знао за нетачност информације, али

7 Чл. 154. ЗОО.

8 Чл. 81. ЗЈИ. Наслов изнад члана је „Одговорност новинара“, али би прикладнији наслов био: „Терет доказивања кривице“.

9 Више о терету доказивања: Анђелија Адамовић, Поступак у парницама за објављивање исправке неистините, непотпуне или нетачно пренете информације, Зборник радова са конференције „Медији и људска права“, Ниш, 2012, стр. рада 9.

10 Видети ЗОО: чл. 160. ст. 2. и чл. 165. ст. 4; чл. 164.

је уреднику исту представио као истиниту); 3. одговарају уредник и оснивач, али не и новинар (нпр. зато што су изменили рукопис новинара); 4. не одговара нико. Не треба везивати кривицу новинара за кривицу уредника, односно оснивача, односно занемаривати могућност 2. и 3., тим пре што и закон предвиђа различит режим одговорности ових лица.

Формулација законске норме „аутор информације који је новинар“ није најадекватнија, јер Законом о јавном информисању није дефинисано које физичко лице се сматра новинаром (да ли су то искључиво лица у радном односу са оснивачем или су бенефицијом обухваћена и лица ангажована по уговору о делу или се овде убрајају сва лица која су по професији новинари). Треба приметити и да сама бенефиција није нарочито велика - наиме и у општем режиму одговорности, претпоставља се само обична непажња, док је теже облике кривице такође потребно доказивати.

2. Облик кривице

2.1. Непажња

Да не постоји ЗЈИ, у највећем броју медијских спорова примењивала би се правила ЗОО о одговорности послодавца за запослене. За штету би одговарао оснивач јавног гласила, осим ако докаже да су запослени (уредник и новинар) у датим околностима поступали онако како је требало. Оштећени би могао да захтева накнаду непосредно од радника (новинара) само ако је штета проузрокована намерно (чл. 170. ЗОО).

Овај општи режим одговорности допуњен је члановима 80. и 83. ЗЈИ. Чланом 80. прописано је: „Новинар, одговорни уредник и правно лице - оснивач јавног гласила који су пре објављивања с пажњом примереном околностима могли утврдити неистинитост или непотпуност информације, солидарно одговарају за материјалну и нематеријалну штету проузроковану објављивањем информације“. Произилази да је за одговорност довољна обична непажња (*culpa levis* - пажња мања од просечне односно мања од пажње доброг стручњака). Овакво решење је без утицаја на правни положај оснивача јавног гласила, али отежава положај новинара и главног уредника (у општем режиму, као запослени, одговарали би само за намеру). Члан. 80. важи и за случајеве у којима није дошло до повреде угледа и части оштећеног (нпр. објављена је нетачна информација да је одређени производ неисправан, или погрешно упутство због кога је лице претрпело телесну повреду).

Ако је објављена информација повредила углед или част, релевантан је чл. 83. ЗЈИ којим је проширена одговорност из члана 198. ЗОО: ...ко износи или преноси неистините наводе о прошлости, знању, о способности другог или о чему другоме, а зна или би морао знати да су неистинити, и тиме му

проузрокује материјалну штету дужан је надокнадити је. Члан 83. ЗЈИ проширује одговорност на аутора, одговорног уредника и оснивача јавног гласила који су „са пажњом примереном околностима могли утврдити неистинитост или непотпуност информације“. Формулација из ЗОО се односи и на намеру и на непажњу („зна или би морао знати“). Синтагма из ЗЈИ („могли утврдити“) је нешто оштрија, али такође значи да је за одговорност довољна непажња. Норма набраја и „аутора“, али ЗЈИ не садржи прецизније објашњење на ког субјекта се мисли. Да ли аутор (који није новинар, нпр. гост у емисији уживо) одговара солидарно са уредником и оснивачем? Солидарност се никада не претпоставља, а члан 80. ЗЈИ у круг солидарних дужника укључује само „новинара“.

Треба приметити да се члан 198. ЗОО, па самим тим и чл. 83. ЗЈИ односе само на материјалну штету,¹¹ наслови чланова су: „посебно о накнади материјалне штете у случају повреде части и ширења неистинитих навода“, и „проширење одговорности из члана 198. ст. 1. и 2. ЗОО“. Из норми није јасно који субјекти одговарају за нематеријалну штету, а управо је она редовна последица повреде угледа и части.

2.2. Намера

У грађанском медијском праву мишљења о улози и месту намере (умишљаја), као тежем облику кривице, су подељена. Поједини аутори истичу да је нужна кулпозна одговорност медија. Највећи број задирања у личну сферу људи догађа се управо нехајно, без намере. Зато би, уз евентуално постојање само доложне одговорности (као у кривичном праву), највећи број штетника избегао санкцију.¹² Са друге стране, удружења новинара пропагирају супротно становиште. Они сматрају да је неопходно, и крајње корисно, да се у сам Закон о јавном информисању унесе одредба која изричито искључује одговорност медија и новинара за накнаду штете, осим у случајевима постојања очигледне зле намере, приликом објављивања изјава трећих лица, односно интервјуа који садрже идеје, информације и мишљења о појавама, догађајима и личностима о којима јавност има оправдани интерес да зна.¹³

Узор оваквог предлога, вероватно је „The Public Figure Doctrine“, из америчког права, изграђена на преседану New York Times Co. против Sullivan. По овој теорији, познатој као „одсуство зле намере“, у медијским парницама примењује се специјално правило које олакшава процесни положај

11 За накнаду нематеријалне штете релевантни су чл. 200. ЗОО и поменути чл. 80. ЗЈИ. Члан 200. ЗОО: За претрпљене душевне болове (...) због повреде угледа и части, слободe или права личности, (...) суд ће досудити правичну новчану накнаду, независно од накнаде материјалне штете као и у њеном одсуству.

12 Алдо Радоловић, Однос права особности и медијског права, стр. 294.

13 АНЕМ, Сугестије за додатне мере које би требало да прате декриминализацију клевете и увреде, Београд, 2011, тачка 5, www.anem.rs.

туженог. Наиме, уколико је објављена информација о јавном званичнику или јавној личности, тужилац, да би победио, мора доказати да је тужени знао за неистинитост информације, односно да је безобзирно занемарио истину. Овај доказ је тешко извести, те оштећени често остају без накнаде, иако је информација противправна. Постоје два оправдања ове доктрине. Прво, Врховни суд САД сматра да се појединац који обавља јавну функцију, као и други који се могу сматрати јавним личностима, својевољно излажу ризику експонираности више него друга лица. Друго, јавне личности имају бољи и лакши приступ медијима од обичних грађана, што могу искористити као самопомоћ ради заштите своје репутације.¹⁴

У неким европским државама, законом је прописано да се накнада нематеријалне штете може досудити само ако се утврди зла намера новинара.¹⁵ Зла намера дефинисана је као решеност да се информација објави иако је новинар или уредник знао за неистинитост и предвидео штетне последице.¹⁶ Стил изражавања новинара и начин на који је информација саопштена, такође могу указивати на тежи облик кривице. Тако је нпр. Европски суд за људска права у једном случају утврдио да је спорни новински текст претежно вид одмазде према особи која је довела у питање професионализам медија, да тон текста указује на изругивање, док се у тексту инсинуира и наводна интимна веза између директора и наставнице, без навођења доказа, и без обзира према угледу и ауторитету који наставници треба да уживају у очима својих ученика.¹⁷ Ако су информације изузетно осетљиве, нужан је највећи могући опрез и умереност приликом њиховог саопштавања. Њихово појачавање, које их чини драматичнијим него што јесу, није дозвољено.¹⁸

У нашем праву, медијском и одштетном генерално, облик кривице је без утицаја на одговорност и висину накнаде. „Медијски“ штетник одговара једнако, без обзира да ли је штета проузрокована намером или непажњом.

3. Критеријуми процене новинарске пажње

Новинарска пажња везује се за три дужности. Новинар и одговорни уредник јавног гласила дужни су да пре објављивања информације о одређеном догађају, појави или личности, са пажњом примереном околностима, провере

---

14 Peled Elad, *Constitutionalizing Mandatory Retraction in Defamation Law*, *Hastings Communications and Entertainment Law Journal*, Vol. 30, 2007, стр. рада 14. и 15.

15 Article 19, *Defamation Law And Practice In Belarus, Moldova And Ukraine*, London, 2006, стр. 15.

16 Ibid., стр. 17.

17 Flux против Молдавије (бр. 6), 2008, ст. 30.

18 Радио Франце и остали против Француске, 2004, ст. 39.

њену истинитост, потпуност и порекло.¹⁹ Прописивање ових дужности служи, с једне стране, заштити јавности од неистинитих информација, а с друге стране, заштити личности на коју се информација односи.²⁰

За новинарску пажњу важи тзв. клизни критеријум. Испитивање информација пре објављивања мора бити примерено тежини могућих последица,²¹ што значи да новинар мора бити свестан потенцијалне штете. Клизни критеријум усвојен је и у домаћој и у страниј судској пракси. Правни стандард новинарске пажње директно је сразмеран тежини повреде права, или интереса коју би објављивање могло изазвати, што значи да је потребна толико већа пажња и брижљивија провера чињеничне основе информације, колико су теже оптужбе које информација садржи.²² У једној пресуди Европског суда за људска права наводи се да, иако улога медија свакако подразумева обавезу обавештавања јавности о постојању сумње у проневере локалних изабраних представника и јавних службеника, јавно оптуживање конкретних појединаца прозивањем по имену и функцији поставља пред новинаре обавезу да пружи довољну чињеничну основу за такве тврдње, поготово јер су оптужбе биле такве природе да би, да су тачне, чиниле поменута лица кривично одговорним.²³

С обзиром на „клизни критеријум“ и чињеницу да се ради о флексибилном, пластичном правном стандарду подложном различитим интерпретацијама, удружења новинара захтевају да се у Закон о јавном информисању унесу одредбе које изричито налажу да образложења судских одлука у којима је утврђена повреда новинарске пажње, морају нужно да прецизирају шта је стандард пажње примерене околностима, по налажењу суда, подразумевао у конкретном случају.²⁴ У том смислу, новинарску пажњу сагледаћемо кроз појединачне дужности.

3.1. Провера истинитости информације

Истина је темељ новинарства. Вест је или истинита, или није вест. Неистинита информација не одговара стварности, у том смислу што је стање онога на шта се она односи другачије. И претеривања, као и похвалне информације, спадају у ову групу. Неистинитом информацијом повређују се првенствено лична добра тиме што се неосновано приписује (импутира)

19 Чл. 3. ЗЈИ.

20 Владимир Водинелић, Право медија с Моделом Закона о јавном информисању, стр. 138.

21 Prager i Oberschlick против Аустрије, 1995, ст. 37.

22 Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2898/2007 од 13.3.2008. Правна база Параграф.

23 Cumpăna i Mazare против Румуније, 2004, ст. 101.-102.

24 АНЕМ, Сугестије за додатне мере које би требало да прате декриминализацију клевете и увреде, тачка 7, www.anem.rs.

или одриче (ампутира) лицу нешто што је његово својство, догађај, радња, постигнуће итд. Неистинита информација погађа и разне имовинске интересе.²⁵

Пажња примерена околностима јесте пажња коју су новинару допуштале и налагале околности конкретног случаја. Да ли је истинитост информације проверена довољном пажњом анализира се у контексту разумних, новинару доступних мера и средстава. Ово питање мора се разматрати у светлу ситуације у којој се новинар нашао у критичном тренутку пре објављивања, а не с накнадном памећу.²⁶

Дужност провере не значи да је допуштено објављивање само ако је новинар стекао потпуно уверење о истинитости. Информације су „роба која нестаје и одлагање објављивања, макар и за кратак период, може им одузети сву вредност и занимљивост“.²⁷ Зато се и информације у погледу којих је остала одређена сумња, ипак могу објавити уколико постоји оправдани јавни интерес, с обавезом да се публици укаже на ту сумњу: оно што је неизвесно и несигурно, не сме се приказивати као извесно и поуздано, а друге садржаје не треба градити на таквој основи.²⁸ Важан је и начин презентовања материјала, нпр. да ли је употребљен упитни облик реченице. Ако новинар пропусти да укаже да је информација непотврђена, не поступа са дужном пажњом.

Инсистирање на превисоком степену провере би онемогућило новинаре да квалитетно врше свој посао информисања грађана. Од новинара се не може захтевати утврђивање истинитости чињеница као у судском поступку (подударност са стварношћу и отклањање сваке разумне сумње), а за слободу изражавања и објављивања чињеничних исказа није нужно постојање доказа њихове апсолутне истинитости већ је довољно слободно изразити и објавити информацију пошто се она претходно провери.²⁹

Ипак, у судској пракси се срећу и ригорознији критеријуми. Када то захтевају околности случаја, обавеза новинарске пажње налаже, да се пре објављивања информације њена истинитост провери преко надлежних државних органа. Из пресуде: Аутор текста се није потрудио да ступи у контакт са тужиоцем да би чуо и другу страну, иако је неколико дана провео у В. истражујући случај, нити је, тражио званичне информације из полиције, које би указале на невиност тужиоца (да је „прошао“ на полиграфу, да на заплењеној

---

25 Владимир Водинелић, *Право медија с Моделом закона о јавном информисању*, Београд, 1998, стр. 139. и 140.

26 Бладет Тромсо и Стенсаас против Норвешке, 1999, ст. 66.

27 Sunday Times против Уједињеног Краљевства, бр. 2, 1991.

28 Радна група НВО Акција за људска права, Предлог реформе одговорности за повреду части и угледа у Црној Гори, Подгорица, 2010, стр. 73.

29 Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 3139/2007 од 19.3.2008; Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 745/2011 од 2.3.2011. Правна база Параграф.

супстанци нису пронађени биолошки трагови тужиоца и његовог брата), те није проверио истинитост информација о хапшењу са дужном пажњом.³⁰

Поставља се питање каква је дужност провере ако је одједном објављено више информација различите природе? Прописи и судска пракса нуде различита гледишта. Законом о клевети БиХ прописан је изузетак од одговорности ако је изражавање у суштини истинито, а нетачно само у небитним елементима. Чак и најбољи новинари праве мање грешке, тако да, ако би се одговарало за сваку нетачну тврдњу, то би значајно угрозило јавни интерес за добијањем правовремених информација.³¹ Дакле, нису све информације исте, оне мањег значаја не треба проверавати. По супротном становишту, све информације треба једнако третирати, а пажња се мора посветити свакој појединачно. Из пресуде: Провера истинитости обухвата све наведене догађаје и појаве у вези са тужиоцем, тим пре што се у спорном тексту не наводе само информације везане за његов радни однос и професионалну делатност, већ и за његов приватан живот. Стога је суд приликом оцене тачности тј. истинитости и потпуности садржине спорног текста морао посебно да утврди порекло, истинитост и потпуност сваког догађаја и појаве поменуте у објављеном тексту. Међутим, првостепени суд није тако поступио, већ је паушално и уопштено утврдио порекло података, а само делимично њихову истинитост тј. тачност и потпуност.³²

3.2. Утврђивање потпуности информације

Посебна врста некоректне информације јесте непотпуна информација. Таква информација изоставља, прећуткује, не саопштава једну или више чињеница. Она сама није неистинита, него је погрешна представа која се на основу ње стиче (нпр. тачно је да одређено лице није дало добровољни прилог у хуманитарној акцији, али је изостављено да у није било у прилици то да учини јер је било у иностранству).³³ Зато дужност новинарске пажње обухвата и проверу потпуности информације.

Непотпуне информације најчешће су последица занемаривања правила „Audiatur et altera pars“. Пре објављивања, новинар је дужан да се обрати субјекту информације, ради његовог коментара. Новинар поступа непрофесионално, ако износи тешке оптужбе (нпр. о корупцији) на рачун субјекта информације, а претходно није ни покушао да добије његову изјаву. Посебан опрез потребан је када озбиљне наводе и оптужбе износи једна од страна у неком сукобу. У

30 Пресуда Округног суда у Ваљеву, Гж. 1001/2009 од 2.7.2009. Правна база Параграф.

31 Peter Noorlander, Најбоља пракса обезбеђења примене стандарда из праксе Европског суда за људска права у домаћем правном поретку, Реформа одговорности за клевету и увреду, Подгорица, 2010, стр. 31.

32 Аутор сентенце: Драгиша Слијепчевић, из решења Врховног суда Србије, Гж. 167/06 од 27. децембра 2006. Билтен Врховног суда Србије, бр. 4/2006, стр. 73.-74.

33 Владимир Водинелић, Право медија с Моделом закона о јавном информисању, стр. 140.

таквим ситуацијама новинари, уместо да аутоматски верују наводима, треба да потраже додатне информације и, ако је потребно, да саслушају верзију супротне стране.³⁴ У испуњењу дужности провере потпуности информације, јављају се разне варијације, које би требало узети у обзир:

1. Недовољно ангажовање новинара. Ако новинар није ни покушао да ступи у контакт са субјектом, нити са сведоцима догађаја на који се објављене информације односе, није поступио са дужном пажњом јер није испоштовао принцип „да се чује и друга страна“.³⁵

2. Новинар је покушао, али није остварио контакт; један извор. У једном случају, суд је утврдио да из објављеног текста произилази како је тужила одговорна што је једномесечној беби за време лечења у Дечијој болници, сломљена носна хрскавица, јер се најпре наводи да је до повреде дошло на одељењу за новорођенчад, а затим и да је тужила начелник тог одељења. Да се одговорност за наведени догађај спорним текстом приписује тужилји, произилази и из чињенице да се у истом, од медицинског особља, једино помињу њено име и презиме, и то болдовано, при чему се делом текста инсинуира да је оправданост преписане терапије под знаком питања, а самим тим и стручност и савесност тужилје као лекара. Овоме треба додати да поднаслов чланка гласи: „Немар доктора у Дечијој болници“. Објављена информација је нетачна, јер тужила у критичном тренутку није била начелник одељења за новорођенчад, већ начелник Одељења за мајке, па није могла сносити одговорност за рад тог одељења. Новинарка није са пажњом примереном околностима проверила истинитост и потпуност информације, јер се није обратила тужилји, а што је морала учинити, с обзиром да се за њено име, и визуелно и суштински, везује спорни текст. Она је само покушала да телефонским путем добије неког у болници, али чак ни у томе није успела, јер се нико није јављао на телефон, па је информацију објавила само на основу разговора са поменутом Г.С. Да је пре објављивања спорне информације обавила разговор са тужилјом, новинарка је могла благовремено утврдити да је спорна информација неистинита или најмању руку непотпуна.³⁶

Напомињемо да постоји и супротно становиште по којем, ако се ни са разумним настојањем да се ступи у контакт „субјектом информације“, није могло претходно утврдити да је она неистинита, објављивање је допуштено.³⁷

---

34 Еуропресс Холдинг против Хрватске, ст. 68.

35 Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 745/2011 од 2.3.2011. <http://www.ns.ap.sud.rs>.

36 Аутор сентенце: Владимир Бешлин, Пресуда Вишег суда у Новом Саду посл. бр. П. 44/11 од 29.06.2011; жалба одбијена пресудом Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Гж.3045/11 од 01.09.2011, <http://www.ns.vi.sud.rs>.

37 Радна група НВО Акција за људска права, Предлог реформе одговорности за повреду части и угледа у Црној Гори, стр. 74.

3. Новинар је покушао да оствари контакт у чему је делимично успео; више других извора. Из образложења пресуде: Након што је добио изјаву од Н., новинар је покушао да добије изјаву од заступника државног капитала и од две жене које су биле присутне када се инцидент догодио, али ова лица нису желела да дају изјаву. Новинар се обратио полицијској управи, одакле је добио усмену потврду да је дошло до инцидента. Новинар је покушао да ступи у контакт са тужиоцем, у томе није успео, али је од Ј. Ч., у име тужиоца, добио одговор да ће му касније бити дата тражена информација. Новинар је поступио с професионалном пажњом, у свему у складу са одредбама Закона о информисању, односно са пажњом примереном околностима, проверио порекло информација, њихову истинитост и потпуност, јер је осим од Н., покушао је да добије информације и од других учесника или сведока догађаја, као и од надлежних у полицијској станици. Текст представља искључиво објективно и непристрасно преношење чињеница о одређеном догађају, уз цитирање речи једног од актера који је дао изјаву за новинаре.³⁸

3.3. Порекло информације, одговорност за „туђе“ информације

Горе наведен став 1., члана 3. ЗЈИ, ближе одређује новинарску пажњу за „сопствене“ информације, док се став 2. односи на туђе информације. Новинар и одговорни уредник јавног гласила дужни су да туђе информације, идеје и мишљења пренесу и објаве веродостојно и потпуно, а уколико је информација пренета из другог јавног гласила, постоји још једна додатна дужност - навођење гласила из којег је она пренета. Верно преношење значи да смисао пренешеног није промењен новинарском обрадом.

3.3.1. Преношење информација из других медија и обавеза провере истинитости

У судској пракси отворено је питање какав је однос између 1. и 2. става члана 3. ЗЈИ. Тужени су тумачили наведене одредбе одвојено, сматрајући да пажљиво поступају ако су информацију пренели веродостојно и потпуно, уз навођење гласила порекла. Међутим, судови су заузели став да ставове 1. и 2. треба тумачити као целину, односно да обавеза провере истинитости није искључена када информација потиче од другог гласила. Чињеница да је информацију објавило неколико медија, не утиче на одговорност туженог. Из ЗЈИ не може се извести закључак да навођење гласила од којег је информација преузета искључује одговорност преносиоца.³⁹ У случају преношења агенцијске информације, такође, постоји обавеза провере истинитости, односно потпуности

³⁸ Аутор сентенце: Марија Козомара, Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж. 4508/10 од 17.03.2010, Билтен судске праксе бр. 2/2011. стр. 63-67.

³⁹ Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 745/2011 од 2.3.2011. <http://www.ns.ap.sud.rs>.

информације, без обзира што се медиј „позвао на агенцијски извор“.⁴⁰ Овакав закључак судова је исправан, рециркулација нетачних информација не чини их истинитим, већ напротив увећава штету. Услов да се јасно назначи да је информација пренета из другог гласила, а не да потиче од медија који је објављује, оправдан је и спречава да се спорни садржај шири даље без последица.

3.3.2. Преношење информација других лица

По најлибералнијем схватању, одговорност за преношење туђих информација од јавног интереса је неоправдана. Новинар није одговоран ако је верно пренео информацију од јавног интереса коју му је други саопштио, а одговорност се у таквом случају може правдати само нарочито јаким разлозима.⁴¹

По умеренијем гледишту, када се разматра одговорност новинара за туђе информације, треба узети у обзир врсту медија. Уколико се ради о телевизији или радију, неистините тврдње које је давалац изјаве или интервјуа изнео (пренос неког догађаја, емисија у студију, контакт емисија и сл.), не повлаче одговорност новинара тј. гласила.⁴² Порекло спорне информације је неспорно, публика види актере, или их бар чује. Иако је њихов утицај директан и широк, већа толеранција је оправдана зато што је могућност ТВ или радио новинара да исправе, квалификују или коментаришу туђе информације ограничена у односу на новинаре штампаних медија.

Са друге стране, ако је емисија таква да постоји могућност провере, толеранције нема. У једном случају из Србије, тужена телевизија је дуже од месец дана, на програму емитовала SMS поруке гледаоца (кајрон) са садржином: „Докторе Н. сви пацијенти су ти помрли, иди у портуре“. Поред ове поруке, емитоване су и друге SMS поруке у којима се помиње доктор Н. Суд је закључио да емитовање порука мобилне телефоније извршено путем телевизијске станице представља информацију којом се може нанети материјална и нематеријална штета лицу на које се порука односи. Поруке, које се шаљу мобилним телефонима телевизијској станици не смеју се емитовати директно у програм, већ се морају претходно проверити од стране одређеног лица како би се извршила њихова селекција и зауставиле непристојне или увредљиве.⁴³

Када се ради о штампи, због начина презентовања материјала (текст, евентуално фотографија), потребан је опрезнији приступ. Судови захтевају дистанцирање од туђих информација. У пресуди Europress Holding против Хрватске, Европски суд за људска права је констатовао: „Текст је написан на

40 Решење Вишег суда у Ваљеву, Гж. 618/2010 од 27.5.2010. Правна база Параграф.

41 Jersild против Данске, 1994, ст. 35, Pedesen и Vaadsgard против Данске, 2004, ст. 77.

42 Радна група НВО Акција за људска права, Предлог реформе одговорности за повреду части и угледа у Црној Гори, стр. 82.

43 Пресуда Врховног суда Србије, Гж. 13/2004 од 12.2.2004, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 1/2004, стр. 87.

начин који читаоцу не оставља сумњу у истинитост објављених информација, и не наводи било који њихов извор. Дакле, не може се рећи да је новинар који је то написао само извештавао шта су други рекли и да је просто пропустио да се дистанцира од информација. Уместо тога, он је усвојио спорне наводе као своје, па је компанија која је објавила наводе одговорна за њихову истинитост⁴⁴. О висини оградe од туђих информација, судска пракса је неуједначена. Понекад је довољно да се користе цитати са знацима навода: новинар, који у новинском чланку веродостојно и потпуно наведе изјаву другог лица, уз назнаку да се ради о цитату, не сноси одговорност за садржину цитиране изјаве,⁴⁵ слично: „помињући да се ради о цитату, новинар је предузео довољне мере предострожности“.⁴⁵ У другим одлукама судови су захтевнији, па сматрају новинара одговорним уколико се није дистанцирао тако што је оспорио истинитост информације, или критиковао тврдњу трећег.⁴⁶

Европски суд за људска права сматра да општи услов да се новинари систематски и формално дистанцирају од туђих навода који би могли да увредe или провоцирају друге или оштете њихов углед, није у складу са улогом штампе да пружи информације о актуелним дешавањима, мишљењима и идејама.⁴⁷ Посебно је важно нагласити искључење одговорности за штету у случајевима када је спорна информација објављена у оквиру ауторизованог интервјуа. Ако се медиј, међутим, на било који начин придружио туђој тврдњи прихватајући је као своју (нпр, коментаром, редакцијском опремом, поднасловом и сл.), сматраће се да је објављена тврдња његова сопствена.⁴⁸ Објављивање информација из анонимних писама редакцији, макар се оне тичале јавног интереса, захтева претходну проверу истинитости и контакт са субјектом информације.⁴⁹

Проблем одговорности за туђе информације, нарочито је сложен у случају тзв. нових медија. Електронска издања јавних гласила имају карактеристике штампаних медија, али Интернет омогућава већу интерактивност са публиком него ТВ или радио. Новинарска удружења истичу да је неоправдано да медији и за сопствене садржаје, над којима постоји ефективна уређивачка контрола, и за садржаје трећих лица на својим Интернет сајтовима над којима таква контрола

44 Аутор сентенце: Марија Козомара, Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж. 4508/10 од 17.03.2010. Апелациони суд у Новом Саду, Билтен судске праксе бр. 2/2011. стр. 63.-67.

45 *Thoma против Луксембурга*, 2001, ст. 64.

46 Пресуда Врховног суда Србије, Узз. 7/2004. од 30.3.2006. Правна база Параграф.

47 *Thoma против Луксембурга*, 2001, ст. 64.

48 *Euroapress Holding против Хрватске*, ст. 60.

49 Група аутора, *Freedom of Expression and Defamation: Legal Provisions and Actual Practice*, стр. 19.

објективно не постоји, одговарају на исти начин.⁵⁰ Ово је посебно неприхватљиво у случајевима када медиј није претходно упозорен на неприхватљиве садржаје и када му није остављено довољно времена да такве садржаје, уколико за њих не жели да преузме одговорност, уклони.⁵¹

У класичном енглеском праву, објављивање туђих неистинитих информација повлачи одговорност изједначену са одговорношћу лица од кога су информације потекле. Штавише, због тзв. правила репетиције, онај који је информације поновио не може се ослободити одговорности, без обзира што је информације приписао поузданом и информисаном извору. Без понављања, штета би била неупоредиво мања од штете проузроковане њиховим ширењем у јавност.⁵² Међутим, у новијем енглеском праву развијена је доктрина репортаже (Doctrine of Reportage), која представља одбрану медија у случају преношења туђих информација уколико се ради о стварима од јавног интереса. Тежиште одбране није на истинитости, него идеји да је медиј једноставно фокусирао пажњу јавности на информације трећег, не приказујући његове наводе као чињенице.⁵³ Медији могу успешно користити одбрану под следећим условима: 1. објављена информација је од јавног интереса; 2. извор информације је једна од сукобљених страна или актер полемике, а информације се односе на противника; једнак третман сукобљених страна није обавезан; 3. публикација, оцењена као целина, има за циљ непристрасно и правично извештавање о чињеници да је једна страна изнела информације о другој, укључујући и њихову садржину; 4. информације су приписане извору; 5. медиј није усвојио или мењао информације.⁵⁴ Опште је мишљење да ова доктрина представља добродошлу новину.

3.3.3. Информација потиче од државног органа

Закон о јавном информисању искључује одговорност ако је неистинита или непотпуна информација верно пренета из јавне скупштинске расправе или јавне расправе у скупштинском телу, из судског поступка или из документа надлежног државног органа.⁵⁵ У појединим предлозима медијског закона

---

⁵⁰ О одговорности за противправни садржај трећих лица на Интернету опширније: Михајло Цветковић, Одговорност пружаоца услуга информационог друштва за штету коју проузрокују њихови корисници противправним садржајем, Зборник радова Правног факултета у Нишу бр. 58/2011, стр. 249-265.

⁵¹ АНЕМ, Сугестије за додатне мере које би требало да прате декриминализацију клевете и увреде, тачка 1, www.anem.rs.

⁵² Jason Bosland, Republication of Defamation under the Doctrine of Reportage -The Evolution of Common Law Qualified Privilege in England and Wales, Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 31, бр. 1/ 2010, стр. 93.

⁵³ Ibid., стр. 91.

⁵⁴ Ibid., стр. 100.

⁵⁵ Чл. 82. ЗЈИ: искључење одговорности.

границе искључења одговорности постављене су шире, те обухватају и седнице органа законодавне, извршне или судске власти, седнице тела јединица локалне самоуправе, информације са јавног скупа као и акте јавних установа и других правних лица којима су поверена јавна овлашћења.⁵⁶

Поставља се питање да ли оваква законска решења суспендују дужност провере информација? Европски суд је заузео потврдни став, закључивши у једној пресуди, да се тужени лист разумно ослонио на званични извјештај и да није постојала потреба да се посебно проверава тачност чињеница из званичног извештаја.⁵⁷ Домаћи суд заузео је исто становиште: „наводи објављеног саопштења да је тужилац извршила покушаја ликвидације и да је члан криминалне групе, која је извршила најтежа кривична дела, је верно пренета информација из саопштења МУП-а, који у оквиру своје надлежности води евиденцију осуђених и процесуираних лица, услед чега се изостанак провере тачности објављених података не може сматрати пропустом дужне новинарске пажње туженог. Ради се о дословно пренетој информацији без додатних коментара и придруживања тврдњи МУП-а РС. Извештавање о спречавању тешког кривичног дела представља информацију, којом се остварује јавна улога медија. Ради се о информацији која се тиче општег интереса и служи остваривању легитимног циља“.⁵⁸ На основу оваквих судских одлука, сматрамо да би у будући медијски закон требало унети одредбу да се медији изричито ослобађају обавезе провере истинитости у оваквим случајевима.

Поставља се и питање како решити случајеве када информација потиче из документа државног органа, али медији до њега нису дошли званичним путем (нпр. на конференцији за штампу). Ово питање нарочито је актуелизовано развојем истраживачког новинарства и све чешћим „инсајдерским“ методама. Поједини страни аутори сматрају да у овим случајевима нема искључења одговорности.⁵⁹ Дикција члана 4. ЗЈИ алудира на супротно решење. Наведеним чланом је прописано да информације о којима јавност има оправдани интерес да зна могу да се објављују слободно без обзира на начин њиховог прибављања. Ипак сматрамо да тема заслужује анализу која превазилази оквире овог чланка.

4. Фактори „одговорног новинарства“

У англосаксонском медијском праву, процена новинарске пажње врши се на основу незатворене листе од десет елемената, познате као Reynolds

⁵⁶ Радна група НВО Акција за људска права, Предлог реформе одговорности за повреду части и угледа у Црној Гори, стр. 79.

⁵⁷ Бладет Тромсо и Стенсаас проитив Норвешке, 1999, ст. 68. и 72.

⁵⁸ Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 14173/100, 6.10.2010, <http://www.bg.ap.sud.rs>.

⁵⁹ Група аутора, Freedom of Expression and Defamation: Legal Provisions and Actual Practice, стр. 39.

фактори. Они олакшавају посао судији приликом испитивања да ли је новинар предузео адекватне кораке пре објављивања. Њихов циљ је промовисање истине у медијској делатности, али ако је новинар поступао одговорно, биће му опроштено и за неистине. Фактори које треба узети у обзир су следећи:⁶⁰

1. Тежина повреде. Што је нетачност информација грубља, јавност је озбиљније дезинформисана, а тужилац више оштећен.

2. Јавни интерес. Каква је природа информације и да ли постоји јавни интерес за њеним објављивањем? То што је одређена информација актуелна или интересантна не чини је аутоматски информацијом значајном за јавност. Треба разликовати популарне теме од тема подобних за јавну дебату. Нема јавног интереса у ширењу гласина и интригама.

3. Новинарски извори. Сазнања извора могу бити директна или посредна. Да ли су они пристрани због евентуалног сукоба интереса или објективни и независни сведоци одређеног догађаја? Колики је број извора и какав је њихов међусобни однос? Један извор је најчешће недовољан, ма како поуздан био.

4. Провера. Које кораке је новинар предузео у циљу провере тачности информације и поузданости извора?

5. Статус информације. Да ли су објављене информације тврдње без упоришта или су резултат претходног истраживања? Којим информацијама је новинар располагао пре објављивања? Новинари морају бити нарочито обазриви са нагађањем и инсинуацијама.

6. Хитност. Да ли су постојали разлози за хитно објављивање информације (нпр. да је одређени прехранбени производ неисправан). Поштовање кратких редакцијских рокова или преурањена ексклузивност, ради предности над конкуренцијом, нису оправдање.

7. Коментар субјекта информације. Он поседује податке које други извори немају или их скривају. Новинар је дужан да саслуша „обе стране“. Да ли је субјект информације заиста имао прилику да се изјасни пре објављивања? Испуњење овог захтева није увек нужно и могуће.

8. Контекст информације. Проценити централну идеју и тежиште спорног чланка у целини.

9. Тон. Новинар се може задржати на једноставној презентацији информација, али и отворити питања, па и захтевати истрагу надлежних органа. Да ли је чланак сензационалистички или неутралан?

10. Околности везане за време објављивања. Да ли је постојао посебан разлог што је информација објављена у конкретном тренутку?

---

⁶⁰ Група аутора, *Developments in the Law: The Law of Media*, Harvard Law Review, Vol. 120, 4/2007, стр. 1048.

Закључак

У правној литератури чији је предмет грађанска одговорност за објављену информацију, углавном је тежиште на повреди неимовинских добара. Међутим, треба имати у виду да неистинита или непотпуна информација могу проузроковати и искључиво материјалну штету.

Закон о јавном информисању својим одредбама мења општи режим одговорности уређен ЗОО. Неке од тих промена, као што је она везана за терет доказивања, иду у прилог слободи медија. Уместо претпостављене, новинар одговара за доказану кривицу. Из ЗЈИ није јасно да ли се бенефиција односи и на уредника, што би у будућем медијском закону требало прецизирати.

Није исправно условљавати одговорност уредника, одговорношћу новинара и обрнуто, јер постоји могућност да је само један од њих крив. По Закону о јавном информисању солидарно са њима одговара и оснивач гласила, али с обзиром да је то правно лице неспособно за кривицу, на основу правила ЗОО о одговорности послодавца за запослене, сматрамо да је основ његове одговорности кривица његових радника. Било да је крив новинар или уредник, увек ће одговарати и оснивач; супротно уколико су они поступали пажљиво, неће одговарати нико.

У односу на друге запослене који одговарају само ако су штету проузроковали намерно, новинари одговарају и за непажњу. На први поглед, то је строго, али треба имати у виду и оштећеног. Ако њему не пође за руком да докаже како је новинар у конкретном случају поступао испод стандарда новинарске пажње, остаће без накнаде, иако је штетна информација нетачна. Чини се да је новинар, у односу на друге штетнике, привилегован. Када од одређене делатности прети прекомерна штета, третираће се као опасна, што ће штетника изложити објективној одговорности. Упркос чињеници да је лезиони потенцијал неких информација огроман, нема говора о објективној одговорности новинара или медија, вероватно због историјског развоја слободе изражавања и улоге медија у грађанском друштву.

Законско одређење новинарске пажње преко дужности провере истинитости потпуности и порекла информација је ограниченог домашаја јер је применљиво само на чињеничне тврдње. Законодавац не говори какву пажњу новинар дугује када објављује идеје, вредносне судове или своје мишљење. По овом питању ни правна теорија није издашна, па формулисање ширег концепта новинарске пажње остаје изазов.

Дефинисање новинарске пажње преко дужности вршења фактичких радњи, засметаће ауторима који заговарају тзв. објективну теорију противправности (Ј. Радишић). Они сматрају да је кривица (тј. непажња) субјективна категорија, суд о штетнику, док се противправност, као посебна претпоставка одговорности,

тиче саме штетникове радње. Ову теорију не треба запоставити јер се њоме може објаснити зашто новинар неће одговарати за штету у случајевима када је:

1. Објављена информација неистинита или непотпуна, али је новинар поступао пажљиво - иако постоји противправност не одговара зато што нема кривице.

2. Намерно објављена штетна, мада истинита информација - не одговара зато што нема противправности, упркос тежем облику кривице.

Иако се и у Медијском и у Медицинском праву говори о професионалној пажњи, чини се, из домаће легислатуре, јудикатуре и јурспруденције, да ови појмови немају додирних тачака. Новинарска пажња је преко конкретних дужности много прецизније одређена. Стандард лекарске пажње је магловитији, у литератури се начелно говори о пажњи доброг стручњака, који поступа по правилима медицинске струке. Лекар дугује пажњу која се може очекивати од лекара исте специјализације, ранга и стажа, напротив, индивидуалне карактеристике новинара се не помињу. Критеријуми се неоправдано разликују, што је последица методолошког приступа. Зато уместо деконструкције Одштетног, односно Облигационог права, треба одабрати синтезу, интегративни и идуктивни метод. Дефинисање појма професионалне пажње свакако би помогло.

У будућој редакцији медијског закона потребно је дефинисати „новинара“ и „аутора који није новинар“, да би се избегли проблеми око утврђивања круга солидарних дужника. Поред тога, наслов члана 83. треба променити јер је њиме везан за члан 198. ЗОО који је ограничен на материјалну штету, иако је главна последица повреде угледа и части нематеријална штета.

У страном медијском праву, приликом процене одговорности новинара, велики значај се поклања јавном интересу. Ако се ради о информацији од јавног интереса, аршини са процену новинарске пажње мењају се у корист новинара. Исто важи за информације о јавним личностима, нарочито државним функционерима. Закон о јавном информисању, у одсеку о накнади штете, не садржи одредбе којима би оваква позитивна пракса добила законски основ.

Mihajlo Cvetković, LL.B.
Teaching Assistant,
Faculty of Law, University of Niš

Journalists' Duty of Care

Summary

The civil accountability of journalists and the media is a significant contemporary issue considering the potential harm from the growing number of disinformation published in the media. The right to seek damages is based on the legal standard governing the journalists' professional duty of care. However, this legal standard gives rise to a number of issues which have to be resolved both in legal theory and in judicial practice. What does the legal standard of due diligence imply? How can the competent authority established whether a journalist has exercised due professional care and checked the veracity of information? What are the essential elements for determining whether some information is regarded to be complete? What makes the source of information legally relevant and what kind of due diligence is owed when publishing information about another? In this article, the author also explores the following issues: the burden of proof in determining the journalists' civil liability (culpability), the difference between a negligent and an intentional act of violating the professional duty of care (as a civil segment within media law) and the specific criteria for assessing journalists' duty of care, particularly given the fact that these criteria are fully recognized in the comparative law but still insufficiently acknowledged in the national legislation. In conclusion, the author provides theoretical commentary on the narrow legal definitions of journalists' duty of care, unlawful conduct and professional responsibility. Finally, the author makes specific suggestions for prospective changes in the field of media law.

Key words: *professional responsibility, journalist, journalists' duty of care, degree of culpability, damages, media law*

